

ÖĞRETMENE YÖNELİK ŞİDDET

Sefa BULUT¹, Emre GÜRKAN²

ÖZ

Şiddet dediğimiz kavram, özellikle günümüzde kişisel, sosyal ve eğitsel alanlarda ciddi bir problem hâlini almış bulunmaktadır. Şiddetin kişilere ve kurumlara zarar verdiği açık bir olgudur. Bu noktadan bakıldığında, özellikle eğitim camiasına etkileri ve yankıları hatırı sayılır derecede büyük olmaktadır. Şiddet, yazılı, sözlü ve görsel basında özellikle adından sıkça söz ettirerek, ülke çapında üzücü olaylara sebep olan karanlık bir olgudur. Bu olguyu değerlendirirken eğitim alanına özellikle vurgu yapmakta fayda bulunmaktadır. Nitekim eğitim sistemi içerisinde ve özellikle okullarda şiddet olayları sıklıkla yaşanmakta ve hem bireylerin hem de kurumların işleyişinde ciddi aksaklıklara sebep olabilmektedir. Okullarda yaşanan şiddet olayları denildiğinde genellikle idareci ya da eğitimci tarafında öğrenciye yönelik ya da öğrencilerin arasında cereyan eden şiddet anlaşılmakta ve tek taraflı bir değerlendirme göze çarpmaktadır. Alanyazında da öğrenciye yönelik şiddet konusunda yapılan çalışmalar yoğunluk kazanırken, idarecilere ve öğretmenlere yönelik gerçekleştirilen şiddet eylemleri kendine hak ettiği kadar az yer bulmaktadır. Eğitim sisteminin taşıyıcısı olan öğretmenler, gerek öğrenciler, gerek veliler ve gerekse meslektaşları tarafından şiddete maruz kalabilmektedir. Maruz kaldıkları bu şiddetin, hem bireysel hem de toplumsal bazda iş ve meslek hayatlarına hem de kişisel yaşantılarına bir takım etkileri olmaktadır. Bu nedenle bu çalışmanın amacı, öğretmenlere yönelik gerçekleştirilen şiddet davranışları, şiddete sebep olabilen risk faktörleri, şiddetin öğretmenler üzerindeki etkileri ile ilgili yapılan çalışmalardan elde edilen nitel ve nicel verilerden hareketle öğretmene şiddeti tüm yönleriyle tartışmak ve bu tartışmalar ışığında şiddete çözüm önerileri sunmaktır.

Anahtar Kelimeler

Öğretmen ve Şiddet, Şiddetin Öğretmenler Üzerindeki Etkileri, Öğretmene Yönelik Şiddet, Öğretmene Psikolojik Şiddet, Öğretmene Yıdırma

VIOLENCE AGAINST TEACHERS

ABSTRACT

The concept of violence has become a serious problem in personal, social, and educational fields, especially today. It is a clear fact that violence harms individuals and institutions. From this point of view, its effects and repercussions, especially on the education community, are considerable. Violence is a dark phenomenon frequently mentioned in the media and causes sad events throughout the country. While evaluating this phenomenon, it is helpful to emphasize the field of education. As a matter of fact, violence is frequently experienced in the education system and especially in schools and can cause serious disruptions in the functioning of both individuals and institutions. When violence in schools is mentioned, violence that occurs among and towards students and is applied by educators is generally understood, and a one-sided evaluation draws the attention. While studies on violence against students have gained intensity in the literature, acts of violence against administrators and teachers are less common than they deserve. Teachers, who are the carriers of the education system, may be exposed to violence by students, parents, and colleagues. This violence they are exposed to affects their work, professional and personal lives, both individually and socially. For this reason, the aim of this study is to discuss violence against teachers in all its aspects, based on the qualitative and quantitative data obtained from studies on violence against teachers, risk factors that can cause violence, and the effects of violence on teachers, and to offer solutions to violence in the light of these discussions.

Key Words

Teacher and Violence, Effects of Violence on Teachers, Violence Against Teachers, Psychological Violence To Teachers, Mobbing Towards Teachers

¹Prof. Dr., İbn Haldun Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, e-mail: sefa.bulut@ihu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2622-4390

²Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, e-mail: emregurkan@sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9924-0570

Alıntı: Bulut, S., Gürkan, E. (2022). Öğretmene yönelik şiddet. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 6(11), 77-92.

Giriş

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) şiddeti, *“bir kişinin sahip olduğu herhangi tür bir gücü veya kudreti, doğrudan fiilî olarak veya dolaylı yollardan tehditle birlikte kendisine, başka bir kişiye veya bir grup veya topluluğa karşı, psikolojik zarar, yaralanma, ölüm, gelişme geriliği veya yoksunluğa sebebiyet verecek veya sebebiyet verme ihtimalinin yüksek olacağı zararlı bir şekilde kullanması”* olarak tanımlamaktadır (Krug vd., 2002). İşyerinde görülen şiddet, bir çalışana karşı gerçekleştirilebilecek ve o kişide fiziksel veya duygusal yaralanmaya sebep olabilecek fiziksel güç veya duygusal istismar yöntemleri kullanmak olarak ifade edilebilir. Bu noktada iki tanım karşımıza çıkmaktadır ki bunlar fiziksel şiddet ve fiziksel olmayan şiddettir (DHHS ve NIOSH, 1996). İşyerinde yaşanan şiddet başlı başına önem verilmesi gereken bir olgudur. Bu nedenle Uluslararası Çalışma Örgütü işyerinde yaşanan şiddeti, dâhili ve hârici işyeri şiddeti olarak ikiye ayırarak ele alır. Dâhili işyeri şiddeti, yönetici ve amirlerin de içinde bulunduğu iş yeri ortamında çalışanlar arasında meydana gelen şiddet eylemleri olarak tanımlanırken, hârici işyeri şiddeti ise çalışma alanına dışarıdan gelmiş ve o anda orada bulunan kişilerle iş yerinde çalışan işçi, amir veya yöneticiler arasında meydana gelen şiddettir. Uluslararası Çalışma Örgütü ise, dâhili ve hârici işyeri şiddetini, çalışanın işyerinde çalışma süreci içerisinde ya da sonuç olarak maruz kaldığı tehdit, korku, zarar veya yaralanma türü herhangi bir eylem, olay ve davranış olarak tanımlamaktadır (Chappell ve Di Martino, 2006). Amerikan İş Güvenliği ve Sağlığı İdaresi'nin tanımına göre işyeri şiddeti, çalışanlara yönelik işyerinde veya dışında meydana gelebilecek tehdit ve sözlü tacizden, ölüm kadar ağır sonuçları olabilecek fiziksel saldırı ve cinayete kadar geniş bir skalada yer alan şiddet tehdididir. Bu şiddetin türü ne olursa olsun, işyeri şiddeti ülke ve dünya çapında işverenler ve çalışanlar için büyüyen bir endişe kaynağıdır (OSHA, 2002). Şiddet, Türk Dil Kurumu tarafından *“karşı görüşte olanları inandırma ve uzlaştırmak yerine kaba kuvvet uygulamak”* şeklinde tanımlanırken, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanununun tanımlamasına göre ise, *“kişinin fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfi olarak engellenmesini içeren, toplumsal, kamusal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranış”* olarak ifade edilir (Yardımcıoğlu, 2018). Şiddet olgusu, bir bireye güç veya baskı uygulamak suretiyle, bireyin isteği dışında ona sert bir müdahalede bulunarak, dokunulmazlığının bozulması, onurunun kırılmasıyla birlikte istemediği bir şeyi yaptırmak olarak değerlendirilebilir. Şiddeti eylemi ise, zorlama neticesinde, saldırgan bir tutum göstererek kaba kuvvet uygulamak ve sonucundan fiziksel veya psikolojik acı çektirme olarak ele alınabilmektedir (Uysal, 2003). Türkiye’de 1302 kişinin katıldığı bir araştırmada, okullarda öğretmenlere ve eğitimcilere yönelik şiddetin boyutları ortaya konmuştur. Araştırmaya göre, öğretmenler avukat, akademisyen, idari personel ve eğitim yöneticilerine göre daha fazla psikolojik şiddete maruz kalmaktadırlar. Liselerde öğretmene yönelik şiddet olayları, ilkokullardakinden daha fazla olmaktadır. Ayrıca öğretmenlere yöneltilen psikolojik şiddet en fazla yöneticilerden gelmektedir (Eğitim-Sen, 2020). Bu sonuçlar, şiddetin ne kadar önemli bir problem olduğunu ve çözümlenmesinin önemini ortaya koymaktadır.

Şiddetin Türleri

Şiddet genel olarak üç tipte incelenebilir (Foege vd., 1995): (i) kişinin kendisine yönelik uygulamış olduğu kötü muamele veya intihar, (ii) kişiler arasında gerçekleşen aile içi, çocuk ve yaşlı istismarı veya iş arkadaşına karşı yapılan kötü muamele, (iii) geniş gruplara etki eden toplumsal, ekonomik ve politik açıdan işlenen toplu şiddet (organize suç örgütleri, mafya, savaşlar, ekonomik ambargolar vb.). Bu şiddet tipleriyle birlikte medya şiddeti, spor etkinliklerinde var olan holiganlık şiddeti ve okulda şiddet gibi şiddet tiplerinden bahsedilebilir (Yıldız vd., 2011). Ancak şiddet eylemlerinin içerik noktasına gelindiği zaman, şiddet temel olarak dört grupta değerlendirilmektedir. Bunlar fiziksel, cinsel, psikolojik ve yoksun bırakma/ihmal (ekonomik) alt şiddet içerikleri olarak ifade edilebilmektedir (Krug vd., 2002). Şiddet ve işyerinde şiddet çok boyutlu bir olgudur. Toplum nezdinde yalnızca fiziki açıdan algılanmaya yatkın olmasının yanında, sözel şiddet, duygusal şiddet, ekonomik şiddet ve cinsel şiddet boyutları da vardır. Ülkemiz açısından değerlendirildiğinde eğitim kurumlarındaki sıralama sözel, psikolojik, fiziksel ve cinsel şiddettir (MEB, 2006). İş yerinde şiddet kavramı, işle ilgili seyahatler dâhil olmak üzere çalışanların çalışma ortamlarında ve bu çevrede meydana gelen herhangi bir olay veya etkinlikler bütünü olarak ele alınabilir. Öğretmenler özelinde ise, bu işyerleri eğitim kurumları ve okullardır. Bu ortamlar içerisinde meydana gelebilecek, öğretmenlerin dövülmesi, tokat atılması, tekmelenmesi, itilmesi, cinsel saldırıya uğraması ve yaralanmaya veya zarar vermeye mahal verecek şekilde fiziksel temasa maruz kalması fiziksel şiddet tanımı içerisine girebilir. Fiziksel olmayan şiddet ise, kişilerin (a) tehdit alması, (b) sözlü taciz, (c) cinsel taciz içerikli şiddete ve (d) zorbalığa (mobbing) maruz kalmasını içermektedir. Buradaki “tehdit”, korkutma küçük düşürme veya zarar vermek niyetiyle kullanılan kelimeler, mimik ve jestler, eylemler olarak tanımlanmaktadır. “Sözlü taciz”, öğretmene karşı bağırılması, küfredilmesi, öğretmene saygısızlık ibaresi olarak ismiyle hitap edilmesi, öğretmene karşı onu kontrol etmek veya incitmek için başka kelimeler kullanılmasıdır. “Cinsel taciz”, eğitimcilerin kendileri için düşmanca bir çalışma ortamı oluşmasını sağlayan her türlü cinsel davranış (sözlü veya eylemsel) yaşandığında oluşan şiddet türüdür. “Zorbalık” ise, öğretmenlere karşı incitici, küçük düşürücü ve zarar veren tekrarlayıcı ve onları zorlayan tutarlı eylemler olarak tanımlanmaktadır (DHHS ve NIOSH, 1996).

Bir diğer değerlendirmeye göre ise işyerinde şiddet olgusu, tekme atma, itme, ısırma gibi fiziksel ve cinsel saldırı unsurlarını içeren fiziksel şiddet; sözlü taciz, zorbalık, tehdit, küçük düşürücü ve kişisel değerleri dikkate almadan saygısızca davranma sonucunda kişide meydana gelebilecek mental ve moral bozukluğunu içeren psikolojik (duygusal) şiddet; kötü niyetli, gaddar, yıkıcı olarak sürekli tekrarlanan davranışlar manzumesini içeren zorbalık; yaş, özürsüzlük, din, dil, ırk farklılığı sebebiyle bireylerin bulunduğu ortamda saygınlığını etkileyen karşılıksız davranışları içeren taciz ve bir kişiyi tehdit ederek küçük düşüren ve istenmeyen cinsel doğal herhangi bir davranışı içeren cinsel taciz gibi alt tipler oluşturulabilmektedir (Yeşildal, 2005). Bu tanımlar göz önüne alındığı zaman, şiddet olayları fiziksel, psikolojik, cinsel ve ekonomik şiddet gibi ana başlıklar altında değerlendirilse de, bir bireye uygulanan herhangi bir şiddet türü diğerini

kapsayabilir, biri diğerine öncül veya sonuç olabilir; örneğin genellikle fiziksel şiddet psikolojik şiddeti de içerebilmektedir (Yıldız vd., 2011). Fiziksel şiddet kapsamında, tokat atma, yaralama, saç çekme, kaba şakalar, sözel şiddet kapsamında lakap takma, alay, iğneleme hakaret, küfür, tehdit, cinsel şiddet kapsamında cinsellikle ilgili sözler, sarkıntılık, elle rahatsızlık gibi davranışlar bulunmaktadır (MEB, 2006).

Bu şiddetin türlerinin tanımlarından hareketle şiddetin maddi metalar ve bireyler üzerinde sadece fiziksel zarar boyutunun varlığından ziyade, özellikle psikolojik boyutlarının varlığı da göz önünde bulundurulmalıdır. Dolayısıyla şiddete maruz kalan bireylerde, etkisi fiziksel zararlar kadar büyük olabilen psikolojik travmalar, ruhsal baskı ve olumsuz etkiler oluşabilmektedir (Ünsal, 1996). Bu fiziksel, sözel ve cinsel içerikli saldırılar ve davranışlar içerisinde bireylere doğrudan temasla fiziksel veya mali zarar verilerek, bireylere duygusal şiddet uygulanmış da olmaktadır. Eğitim kurumu içerisinde gruptan, zümreden veya odadan dışlama, yok sayma ve görmezden gelme, küçük düşürücü yaklaşım gösterme, ayrımcılık yaparak dışlama, üzerinde baskı kurma, öğretmenlere bakan yönüyle idarenin fazla iş vermesi, eşyalara zarar verecek davranışlar gösterilmesi duygusal (psikolojik) şiddet kapsamında değerlendirilebilir (MEB, 2006).

Psikolojik ve fiziksel şiddete maruz kalma ihtimali olan veya tehlike altındaki temel meslek gruplarının başında da kamu çalışanları özelinde emniyet mensupları, sağlık ve toplum hizmeti çalışanları (doktorlar vb.) ve eğitimciler (öğretmenler vb.) gelmektedir (Linsley, 2006). Bu noktadan bakıldığında hemen hemen tüm meslek grupları şiddete maruz kalma tehlikesiyle karşı karşıya kalabilmektedir. Şiddetin her meslek grubu içerisinde var olabilmesinin sebeplerini insanoğlunun içsel dürtüsel eğilimlerinden otoriter yetiştirilme tarzına, almış olduğu katı eğitimden çocukluk ve ergenlikte yaşamış oldukları şiddet deneyimlerine kadar geniş bir skalada değerlendirebilmek mümkündür. Bronfenbrenner (1979)'un ortaya koymuş olduğu gelişimsel-ekolojik yaklaşıma göre bir bireyin gelişimi ve davranışları aile içi öğrenmeleri, akran ilişkileri, okulla olan etkileşimleri ve medya gibi toplumsal girdilerden elde ettiği normlar ve anlayışlar vesilesiyle şekillenmektedir. Bu noktadan hareketle, Gorman-Smith (2012), genç yaşlarda oluşabilecek şiddet ve eğilimlerini gelişimsel-ekolojik model bağlamında ele alarak, şiddete başvurma noktasında genç yaşlardaki ana risk faktörlerinin (a) kişisel eğilimler, (b) aile, (c) akran ve (d) toplumsal etkileşimler olarak dört ana başlıkta ele alınabileceğini aktarmaktadır. Bu nedenle bir bireyin şiddeti öğrenmesinde ve uygulayacak bir zemin bulabilmesinde aile, okul, akran ve toplumsal çevrenin önemi yadsınamayacak kadar büyük olduğu ifade edilebilir. Psikolojik şiddet, okullarda öğretmenlere uygulana şiddet türlerinden biridir. Okul gibi sosyal çalışma örgütlerinde yaygın olarak görülen şiddet türleri beş farklı katagoride sınıflandırılabilir (Davenport vd., 2003: s.18): *“a.bireyin kendini göstermesi ve iletişim kurmasını engellemeye dönük şiddet”*, sözlü olarak tehdit edilme, azarlanma, telefonla rahatsız edilme, sözlerinin kesilmesi, kendini savunma hakkının verilmemesi, imalarla ilişki kurmanın reddedilmesi, yüze karşı bağırılması. *“b.sosyal ilişkilere yönelik şiddet”*, grubun bireyi yok sayması, kimsenin bireyle konuşmayarak görmezden gelmesi, iş yerinin ayrılması ve tecrit. *“c.itibar ve onura yönelik şiddet”*, bireyin hakkında dedikodu ve gıybet yapılarak, çabalarının

küçümsenmesi, gülünç durumlara düşürülmesi, lakap takılması, konuşma, yürüyüş ve hareketlerin taklit edilmesi, dini ve siyasi görüşle alay edilmesi, cinsel imalara muhatap kalma ve özrü ile alay edilmesi. “*d.yaşam kalitesi ve mesleki konuma yönelik şiddet*” bireylerin statü ve görevlerine uygun olmayan aşırı iş verilmesi veya hiç görev verilmemesi, verilen işlerin geri alınması, özel bir görev verilmemesi, özgüveni olumsuz etkileyecek işlerin verilmesi, ev veya iş ortamına yönelik ve mali yük getirecek zarar verilmesi. “*e.doğrudan sağlığa yönelik şiddet*”, bireylere fiziksel olarak zarar verebilecek ağır işlerin verilmesi, fiziksel zarar verileceğine dair tehditlerin varlığı, fiziksel şakalar, göz korkutmak için hafif şiddetin uygulanması ve doğrudan cinsel taciz gibi bireylerin fiziksel ve ruhsal sağlığını zora sokacak alaycı ve bireyleri küçük düşürmeyi amaçlayan davranışlar.

Eğitim kurumları, temelde eğitim ve öğretimin yapıldığı yerlerdir. Bu kurumlardaki şiddet, öğrenci ya da öğretmenlere yönelik uygulanabilecek fiziksel, psikolojik veya sosyal bağlamda ele alınabilecek kasten saldırı veya müdahale olup, bireylerin bedensel veya psikolojik acı yaşamasına sebep olur (MEB, 2006). Okullarda şiddetin öneminin vurgulanması hemen hemen her bireyin uğradığı toplumsal bir kurum ve durak olması sebebiyle önemlidir. Doğrudan insan ilişkilerini barındırması ve farklı statüde bireylerin bir arada bulunması nedeniyle okul iklimi içerisinde bulunan yönetici, öğretmen, veli ve öğrenciler arasında çıkan problemlerin şiddete dönüşebilmesi ve bu bireylerin şiddetin öznesi ve ya nesnesi olabilmesi mümkün olabilmektedir (akt. Atmaca ve Öntaş, 2014). Öğretmenlere bakan yönüyle, öğretmenlere karşı gerçekleştirilen şiddet eylemleri (a) lakap takma veya hakaret etme gibi zarar veren sözlü davranış, (b) itme gibi fiziksel müdahale, (c) arabasını çizme veya parasını çalma gibi maddi zarar verme, (d) yüksek not vermesi için uygulanan sosyal baskı, (e) sosyal olarak dışlamak veya takmamak gibi manipülatif davranışlar olarak sınıflandırılabilir (Dzuka ve Dalbert, 2007). Öğretmenlerin okullarda görebilecekleri ve maruz kalabilecekleri şiddet davranışları arasında (a) sosyal örgüt içerisinde göz ardı edilerek dışlanma, (b) kişisel olarak şiddete maruz kalınması ve niyetinin suiistimali, (c) rahatsız edici ve onur kırıcı derecede dedikodu yapılması ve iftira atılması, (d) eğitim kurumu içerisindeki profesyonel çabalarının veya işinin beğenilmeyerek sürekli eleştiriye maruz kalması ve (e) kabiliyetlerinin altında küçük düşürme niyeti taşıyan işleri yapmasının beklenmesi de sayılabilir (Di Martino vd., 2003). Bu ve benzeri davranışlar göz önüne alındığı zaman, bu davranış kalıplarının başka bireylere yönelik alçakça, medeniyet dışı ve kabul edilemez olduğu söylenebilir. Bu olumsuz davranışlar, belki bir kez için hoş karşılanabilir veya bu davranışı, fiili yapan kişinin kötü bir gününde, moralinin bozuk olduğu ve istemeden yaptığı varsayılarak anlayışla karşılanabilir. Ancak bu türden davranışlar farklı şekillerde ve süreklilik arz edecek hâliyle sistemli bir şekilde yapıldığı takdirde tacize ve şiddete neden olarak mobbinge dönüşebilmektedir (Davenport vd., 2003:17).

Bir Risk Faktörü Olarak Şiddet

Öğretmenlerin çalışma koşulları, sosyodemografik düzeyleri, sağlık durumları, stres seviyeleri ve mental olarak acı çekme eşikleri, şiddete maruz kalmalarında ve kurban olmalarında önemli bir rol oynayabilmektedir (Finne vd., 2011). Bununla birlikte faile bakan, yani fiziksel ve sözel şiddet için risk oluşturabilecek faktörler arasında, şiddet uygulayan bireylerin uyuşturucu bağımlılığının olması, kendisinin

veya birlikte yaşadığı kimselerin sosyoekonomik seviyesinin düşük olması bulunmaktadır (Demir, 1997). Ayrıca, genç yaşta olmak, bazı araştırmalarla tutarlı olarak mesleki ortamda şiddete maruz kalma olasılığının artmasıyla ilişkili bulunmuştur (Gerberich vd., 2011). Cinsiyet ve şiddet arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok çalışmanın elde ettiği sonuçlar, işyerlerinde kadın çalışanların erkek çalışanlara göre daha fazla şiddete maruz kaldıklarını belirtmektedir (Di Martino vd., 2003).

Öğretmenlerin öğrenciler tarafından dünya çapında şiddete maruz kalma oranları incelendiğinde, okullarda şiddetin araştırmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Örneğin, 2009 yılında yapılan Amerikan Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okul Müdürleri Suç ve Güvenlik Araştırmasında, okul müdürlerinin yaklaşık %17'si, ortaokul ve lise öğrencilerinin öğretmenlerine sözlü tacizde bulunduğunu bildirmiştir (Dinkes vd., 2009). Yine ilerleyen yıllarda ABD'de yapılan bir çalışmada, eğitimcilerin %80'inin içinde buldukları yıl veya bir önceki sene içerisinde okulda şiddete maruz kaldıkları ve bu öğretmenlerin %44'ünün aynı zaman diliminde fiziksel şiddet bildirdiği tespit edilmiştir (McMahon vd., 2014). Güney Kore'de 996 öğretmenden oluşan bir örnekleme gerçekleştirilen bir araştırma, yapıldığı zamandan iki yıl öncesinde kadar katılımcılardan yaklaşık %30'unun en az bir kez sözlü tehdit veya taciz deneyimi yaşadığını ve yaklaşık %20'sinin öğrenciler tarafından saldırgan davranışlara maruz kaldığını tespit etmiştir (Moon ve McCluskey, 2016). Bu noktadan okullardan öğretmenlerin şiddete maruz kalmasında sınıf mevcutlarının oranının da şiddeti etkileyebileceği ifade edilmektedir. Hem fiziksel şiddete, hem de fiziksel olmayan şiddete maruz kalma oranları öğrenci sayısı 10 kişiden az olan sınıflarda daha yüksek bulunmuştur. Yine mevcudu 10-25 arası ve 25+ olan sınıflarda eğitim veren öğretmenlerin maruz kaldıkları fiziksel şiddet oranları düşmüş ancak fiziksel olmayan şiddete (sözel, cinsel veya duygusal) maruz kalma oranları yükselmiştir (Wei vd., 2013). Kalabalık sınıflar, düşük mevcutlu sınıflara göre fiziksel ve fiziksel olmayan şiddetin görülme riskini azaltmaktadır (Gerberich vd., 2011 : 298). Türkiye'de Erdemli (2018)'in yapmış olduğu nitel çalışmaya göre, gazetelerde yer alan haberlere göre öğretmenlere en fazla fiziksel şiddet uygulanmakta ve bu eylemler çoğunlukla veliler ve öğrenciler tarafından gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte veliler tarafından gerçekleştirilen şiddet eylemleri sosyal ve ekonomik koşullara bağlı olarak psikolojik de olabilmektedir (Atmaca ve Öntaş, 2014). Tayvan'da öğretmenlik mesleği saygın bir meslek olarak görülmeyle birlikte, yapılan bir araştırmada katılımcı olan ortaokul öğretmenlerinin %65'inin, öğrenciler tarafından sözlü şiddete maruz kaldıkları aktarılmaktadır (Chen, 1999). Yine 21 kadar uluslararası çalışmadan elde edilen veriler, öğretmenlere yönelik şiddetin en yoğun biçiminin sözel (verbal) şiddet olduğunu bildirmektedir. Bununla birlikte, özel eğitim öğretmenleri genel eğitim öğretmenlerine nazaran daha fazla fiziksel veya fiziksel olmayan (sözlü, duygusal vb.) şiddete maruz kaldıklarını bildirmişlerdir (Tiesman vd., 2013). Okullarda psikolojik danışman, sosyal hizmet uzmanı, konuşma terapisti gibi branşlarda çalışmak da fiziksel şiddete maruz kalmak için risk faktörü olabilmektedir (Gerberich vd., 2011 : 298). Yine batı ülkesi Brezilya'da yapılan sistematik bir tarama çalışmasının verileri, %70'den fazla öğretmenin öğrenciler tarafından sözlü hakarete muhatap olduklarını ortaya koymuştur (Nesello vd., 2014). Yapılan bir çalışmada, devlet okullarında

öğretmenler, diğer tür özel okullara göre sözlü hakarete maruz kalma noktasında daha yüksek risk taşımaktadır. Öğretmenlere karşı gerçekleştirilen fiziksel şiddet, daha çok 13 yaşından küçük öğrenciler tarafından gerçekleştirilirken, fiziksel olmayan şiddet ise daha geniş bir yaş aralığındaki öğrenciler tarafından gerçekleştirilmektedir (Gerberich vd., 2011: 299). Öğrencilerin öğretmenleri sözel olarak yaralanma ile tehdit etmeleri ortaokulda daha yaygınken, fiziksel saldırılar ilkokulda daha fazla görülmektedir (Dinkes vd., 2006). Öğretmenlerin, genellikle öğrenciyi disipline ederken veya bir kavgayı ayırırken şiddete maruz kalabilmeleri söz konusudur (Tiesman vd., 2013).

Yapılan araştırmalar, şiddete maruz kalan bireylerin aşırı derecede vicdanlı, dürüstlüğüne önem veren ve iyi insanlar olduklarını ancak asosyal kişilik özelliklerini de barındırdıklarını ifade etmektedir. Bir bireyin şiddete (ya da mobbinge) maruz kalmasında veya şiddet davranışını başlatan ana unsurlar içerisinde, mağdur bireyin savunmasız gözükmesi, grup normlarına uymayacak şekilde başarılı olması, sosyal becerisinin düşük ve özgüveninin eksik olması gösterilebilmektedir. Şiddete başvuran bireylerin ise, sosyal becerilerinin az ancak özgüvenlerinin yüksek olduğu, çıkar odaklı davranarak politik tutumlar sergileyebildikleri gözlenmektedir (Zapf ve Einarsen, 2003). ABD’de yapılan bir çalışmada tam zamanlı çalışan öğretmenlere kıyasla, yarı zamanlı ya da vekâleten çalışan öğretmenler fiziksel olmayan duygusal veya sözel şiddete maruz kalma açısından daha büyük risk taşımaktadırlar. Yine aynı araştırmanın gösterdiğine göre, devlet okullarında çalışan öğretmenler, özel okullarda çalışan öğretmenlere kıyasla hem fiziksel hem de sözel veya duygusal şiddete karşı daha fazla risk altında bulunmaktadır (Wei vd., 2013). Türkiye’de yapılan başka bir çalışmada, altı farklı şehirde ortaöğretim kademesinde çalışan öğretmenlerin işyerinde uğradıkları mobbing (yıldırma) düzeyleri erkek veya kadın öğretmenlere göre farklılaşmazken, özel okullarda görev yapan öğretmenlerin anlamlı bir şekilde daha fazla yıldırma davranışına (fiziksel olmayan şiddete) maruz kaldığı görülmüştür (Bulut, 2006). Erkek öğretmenler kadınlara göre daha az şiddete maruz kalmaktadır ancak aksini gösteren çalışmalar da mevcuttur. Fiziksel ve fiziksel olmayan şiddet eylemini gerçekleştiren kişiler ise daha çok erkek bireylerdir (Gerberich vd., 2011). Hiyerarşik ve otokratik yapıya sahip çalışma ortamları ve iş örgütlerinde fiziksel olmayan şiddet davranışı olan “yıldırma” yüksek oranlarda görülebilmektedir (Uysal ve Yavuz, 2013). Şiddetin fiziksel olmayan bir diğer boyutu olan mobbing (yıldırma) davranışı gösteren bireylerin, sinsi, eleştiren, kibirli ve kıskanç kişilik özelliklerine sahip oldukları görülmüştür (Yaman, 2007). Yapılan bir diğer çalışmada meslek hayatı boyunca şiddete maruz kalan öğretmenler, bu şiddet eylemlerinin %33’ünün öğrencileri tarafından, %32’sinin yöneticisi tarafından ve %22’sinin de meslektaşları tarafından gerçekleştiğini aktarmışlardır (Altınok, 2014). Yine şiddete maruz kalan öğretmenlerin çoğu öğrenciler tarafından (%94), ardından ebeveynler (%37) ve sonra da meslektaşlar (%21) tarafından şiddete uğradıklarını bildirmişlerdir. Bu durum, öğretmene yöneltilen şiddetin birden fazla sistemi içerdiğini gözler önüne sermektedir (McMahon vd., 2012). Şiddetin psikolojik boyutunu temsil eden yıldırma (mobbing) davranışı, üstlerden gelebildiği gibi meslektaşları gibi eşitleri tarafından da gelebilmektedir. Şiddete maruz kalan öğretmenler, yapılan nitel bir çalışmanın bulgularına göre şiddeti uygulayan fâilleri “yetersiz, kıskanç, kibirli,

kinici, megaloman, kompleksli, korkak” olarak nitelendirmişlerdir (Çelebi ve Taşçı Kaya, 2014).

Şiddetin Etkileri

İşyerinde maruz kalınan şiddet ve zorbalığın birçok olumsuz etkisi söz konusu olmaktadır. Yapılan bir meta-analiz çalışmasında, şiddet ve zorbalıkla ilgili yapılan birçok çalışmadan elde edilen sonucun, işyerinde zorbalığa maruz kalan bireylerin ruhsal ve fiziksel sağlık sorunları yaşadıkları, travma sonrası stres bozukluğu belirtisi gösterdikleri, tükenmişlik yaşadıkları, işten ayrılmayı düşünmelerine sebep olacak zorlantılarının olduğu, iş doyumlarında düşüş yaşadıkları ve örgütsel bağlılıklarının zayıfladığını tespit etmiştir (Nielsen ve Einarsen, 2012). Şiddet eylemlerinin gerçekleşme şekilleri ve oranlarına bakıldığında ise Türkiye’de yapılan bir çalışmaya göre öğretmenlerin en çok maruz kaldığı şiddet türü psikolojik (%24) ve sözlü şiddet (%14) olurken, sonuçlara göre fiziksel (%6) ve cinsel içerikli (%4) şiddetin varlığı da rapor edilmiştir (Özdemir, 2012). Yine Dzuka ve Dalbert (2007), Slovakya menşeli yaptığı çalışmada öğretmenlerin %55’inin son iki hafta içerisinde en az bir tane şiddet olayına maruz kaldığını rapor etmişlerdir. Aynı zamanda şiddete maruz kalan bu öğretmenlerin hayat doyumlarının ve pozitif duygulanımlarının daha düşük oldukları tespit edilmiştir. İngiltere’de yapılan bir diğer çalışmada katılımcı öğretmenlerin %80 kadarının meslek hayatlarında en az bir kere okulla ilişkili şiddet eylemine maruz kaldığı tespit edilmiştir. Aynı çalışmada ciddi yaralanmalara sebep olabilecek fiziksel şiddete maruziyet daha az görülmüş olsa da, hâlâ kayda değer şekilde yaygındır. Bununla birlikte kadın öğretmenler, erkeklere nazaran daha fazla şiddete maruz kalmaktadır (Wilson vd., 2011). Okullarda şiddetin faili veya mağduru olabilen öğretmenlerin (Steffgen ve Ewen, 2007), zorbalık ve şiddete maruz kaldıkları zaman psikolojik rahatsızlık ve huzursuzluk yaşayabileceği, özsaygı eksikliği, kaygı, depresyon, konsantrasyon bozuklukları, kronik yorgunluk, uyku bozuklukları, sindirim sistemi bozuklukları, baş ve bel ağrısı, sinirlilik, kendine karşı tikslenme duygusu ve intihar eğilimleri deneyimleyebileceği aktarılmaktadır (Cemaloğlu, 2007). Yapılan çalışmalar, maruz kalınan şiddetin, öğretmenlerde korku, fiziksel ve duygusal semptomlar, kişisel ilişkilerde bozulmalar, iş performansında düşüş ve tükenmişlik yaşanmasına sebep olduğunu ifade etmektedir (Fox ve Stallworth, 2010). Goldstein ve Conoley (1997), öğretmenlere karşı gösterilen şiddetin derecesi ve sonuçlarının yukarıda ifade edilen, baş ağrıları ve yüksek tansiyon gibi stres reaksiyonlarının harmanlanmış bir bileşimini ifade eden psikolojik etkilerini, “hırpalanmış öğretmen sendromu” olarak tanımlamakta bir beis görmemişlerdir. Şiddete maruz kalan öğretmenlerin deneyimledikleri bu türden stres, fizyolojik rahatsızlıklar ve psikosomatik semptomlar, şiddet sonucu yaşamış oldukları psikolojik travmaların bir sonucu olarak kendini göstermekle birlikte, stres altındaki mağdur öğretmenlerin performans ve davranışlarında bozulmalar görülebilir. Bu yoğun stresörler, öğretmenlerin fâile karşı tehdit veya şiddet içerikli karşıt eylemler sergilemesine yol açabilir (Gill vd., 2013). Zorbalığa maruz kalan bireylerin işyerine gelmekte devamsızlık göstermesi de (düşük oranda) söz konusu olabilmektedir (Nielsen ve Einarsen, 2012). Bu durum da eğitim ve öğretim sistemi içerisinde aksaklıkların çıkmasına sebebiyet verebilir. Bu noktada, etkili ve fayda sağlayabilecek eğitim ve öğretim faaliyetlerinin yüksek ve olumlu motivasyonla

ilişkili olduğu düşünüldüğünde, okullarda psikolojik veya fiziksel şiddete maruz kalan bir öğretmenin iş yaşamının etkileneceği açıktır. Aynı zamanda yaşadığı olumsuzlukları okul idaresine, öğrencilerine ve velilere yansıtması da mümkün olmayacaktır (Atmaca ve Öntaş, 2014). Psikolojik şiddetin özellikle öğretmenler üzerindeki etkisine baktığımızda psikolojik şiddete maruz kalan öğretmenler, kalmayanlara göre daha fazla stres yaşamakta, ruhsal sıkıntılar çekmekte ve çalışma ortamlarında deneyimledikleri huzursuzluk daha fazla olmaktadır. Dolayısıyla psikolojik şiddete maruz kalan öğretmenler, motivasyon sorunu yaşamakta ve depresyon deneyimleme, işe gitmek istememe ve öğrencilere bu olumsuz duyguları yansıtma eğiliminde olabilmektedirler (Yaman vd., 2010). Bireylerin işyerinde yaşadığı şiddet sorunları yine kaygı ve depresyon gibi bir takım ruh sağlığı sorunlarıyla ilişkilendirilmiştir (Nielsen ve Einarsen, 2012). İş yerinde ve okul ortamlarında psikolojik şiddet ve mobbinge maruz kalan öğretmenlerde stres ve tükenmişlik artmakta, yaşam doyumu ise düşmektedir. Psikolojik şiddet, bireylerde stres oluşturmakta ve bu stresin etkisiyle bireylerin iş doyumu düşmektedir. Dolayısıyla ağır, gizil ve sürekli olarak maruz kalınan olumsuz duyguların sonucunda öğretmenlerin işe (yani eğitim ve öğretim faaliyetlerine) karşı olan tutumlarını olumsuz olarak etkileyebilmekte ve performanslarıyla verimlilikleri en az fiziksel şiddete maruz kalmış kadar düşebilmektedir (Karakuş ve Çankaya, 2012). Öğretmenlerden elde edilen bir takım veriler, şiddete maruz kalan bu kişilerin kaygı, depresyon ve somatik şikayetlerinin arttığını ve bununla birlikte profesyonel işlevselliklerinde düşüş, ders verme esnasında sınıfta düşük yeterlilik, düşük düzeyde fiziksel ve psikolojik iyi oluş gösterdiklerini bulmuştur (Dzuka ve Dalbert, 2007; Wilson vd., 2011). Öğretmenlerin, maruz kaldıkları şiddet sebebiyle kişisel güvenlik duygularına dair korku ve kaygıları artmakta, yoğun ve ısrarcı şiddetin neticesinde öğretmenlik mesleğini bırakma kararı alabilmektedirler. Ancak hal böyleyken, öğretmenlere yönelik şiddetin azaltılması ve önlenmesiyle ilgili geliştirilen müdahale programlarının sayılarının azlığı dikkat çekmektedir (Astor vd., 2005).

Şiddeti Önleyici ve Koruyucu Faktörler

Birçok ülkede şiddet karşıtı mevzuatın varlığı söz konusudur (Di Martino vd., 2003). Her kurumdan karar vericiler ve uygulayıcılar, kendi hükümet veya otorite seviyelerinde çalışmanın yanı sıra, önemli ilerleme kaydedilmesi için kurumlar birlikte çalışabilir ve çalışmalıdır. Sivil toplumun enstrümanlarından olan medya, toplum örgütleri, meslek birlikleri, işçi örgütleri, dini kurumlar ve geleneksel yapılar gibi çeşitli bileşenleri, büyük miktarda ilgili şiddete karşı bilgi, birikim ve deneyim içerdiği için bu noktada birlikte hareket ederek okullarda şiddetin önlenmesine katkı sunabilir (Krug vd., 2002: s.246). Türkiye’de şiddetin her türü ve psikolojik şiddet hakkında yasal yaptırımların varlığı olmasına rağmen, öğretmenler genel olarak bu yaptırımları kullanma veya şiddetin bıraktığı olumsuz etkileri gidermek adına psikolojik destek almaktan geri durmaktadırlar (Türküm, 2011). Oysa şiddet, önemli bir halk sağlığı problemi olmaya başlamıştır ve bu nedenle halk sağlığı yaklaşımının güçlendirilerek bu soruna katkı sunabileceği ileri sürülmektedir. Zira şiddet dediğimiz olumsuz olgu birçok kişiyi etkilemektedir. Şiddetin sebep olduğu olumsuz etkiler, kişisel anlamda bir maddi ve manevi bir maliyete sebep olduğu gibi, ülke ekonomisine de zarar vermektedir. Birçok sektör

ve örgüt, şiddeti önlemek adına yeterli sorumluluğu almakta geri durmaktadır. Oysa fiziksel veya fiziksel olmayan şiddet (sözlü saldırı veya mobbing) halk sağlığı uygulamaları ve önleyici rehberlik müdahalelerinin temelini oluşturduğu *şiddet önleme programlarının* okullarda görülen şiddet olaylarının azalmasında etkin bir rol oynaması mümkündür (Rosenberg vd., 1998). Örneğin, okullarda genel olarak şiddetin engellenmesi adına Grossman vd. (1997), öfke yönetimi, dürtü kontrolü, sorun çözme becerileri içeren bir program tavsiye etmektedir. Böylece bireylerin, şiddete karşı güçlenmeleri sağlanacaktır. Bu programın uygulanmasının ardından okullarda görülen şiddetin %41 oranında azaldığı rapor edilmiştir. Ancak böyle önleyici programlar gibi bir takım çözüm arayışlarına girilmemesi ve öğretmenlerin devamlı bir şekilde psikolojik şiddete maruz kalmaları, şiddetin olumsuz etkilerinin uzun vadeli zararlara yol açmasına sebep olabilmektedir (Türküm, 2011). İşyerinde şiddete uğrayan bireylerde kaygı ve depresyon görülme olasılığı ortalama 4 kat daha fazla olabilmektedir (Pai ve Lee, 2011). Bu noktadan eğitim yöneticilerinin okullara öğretmenlere karşı yaşanan psikolojik şiddeti tespit ve önleme çalışmalarına önem vermeleri, şiddete uğrayan öğretmenlerin rehabilitasyonu ve fâillerin cezalandırılması adına daha yerinde ve etkin önlem almaları önemli görünmektedir (Türküm, 2011). Mikro boyutta okul yönetimlerinin alacağı kararlar kadar, hükümetlerin de alacağı yasal önlemlerin olması da gereklidir. İlköğretim ve ortaokul öğretmenleriyle yapılan bir çalışmanın sonuçlarında, öğretmene yönelik şiddetin azaltılması için hükümetlerin çözüm önerisi bulması gerektiği savunulmakta ve okullardaki şiddete yönelik özel yasaların oluşturulmasının gerekliliği üzerinde durulmaktadır (Lamya, 2016). Okullar özelinde ve okul yönetimleri tarafından alınabilecek bir diğer önlem ise, şiddeti önleyici faktörlerin sayısını artırmak olacaktır. Okul ikliminin şiddete karşı düzenlenmesi için okullara kurulacak metal detektörler, okullarda görülebilecek şiddet olaylarını azaltarak yaralanma gibi fiziksel zararları azaltabilecektir. Örneğin, rutin dolap aramalarının %50, okullarda kamera sisteminin varlığı, acil durum telefonları ve okul üniforması kurallarının olmasının ise ortalama % 25 oranında şiddeti azaltma potansiyeline sahip olduğu ifade edilebilir (Feda vd., 2020: s.6).

Okullarda uygulanacak şiddet önleme programları büyük oranda işlevsel olabilmektedir. Şiddet önleme eğitimleri, kişisel risk faktörleri baz alınarak ve meslek kategorilerine göre düzenlenmiş olmalı ve uygulanacak tüm çalışanları (okullardaki tüm personeli) kapsamalıdır. Eğitimin içeriği ise, risk faktörlerine uygun şekilde dizayn edilmeli, kurum politikaları ve yasalarla ilgili sorumlulukların çerçevesinde oluşturulmalı, meydana gelen bir şiddet olayına karşı en güvenli yaklaşımı içererek, nasıl ve hangi araçları kullanarak yardım isteneceğini, olayın ardından doğru raporlama yapmayı ve etkili soruşturma süreçlerini ele almalıdır (Rogers ve Chappell, 2003). Önleyici programların dikkate alınması gereken risk faktörleri arasında öğretim yılı ve süresi, eğitim düzeyi, sınıfların büyüklüğü, sınıf seviyeleri ve öğretmenlerin çalıştıkları okul türü bulunmalıdır (Gerberich vd., 2011). Bununla birlikte öğretmenlere yönelik şiddet olaylarının görülme oranlarını azaltmada önemli bir rol oynaması adına öğretmen eğitim programları da önerilmektedir. Öğretmen adaylarına uygulanacak eğitim programlarıyla ilgi çekici sınıf ortamları oluşturabilme, sınıf yönetimi ve sınıfta ve çalıştıkları kurum ekolojik çevresinde güven ortamı sağlama becerileri öğretilmeli ve güncel yaklaşım tarzları

geliştirmelidirler (Lane vd., 2012). Güncel bir yaklaşım yakalayabilmek adına (i) okulda görev yapan personelin, öğrencilerin akademik ve kişisel gelişimini ve önceliklerini vurgulayan destekleyici bir ortam oluşturması, (ii) toplum paydaşlarının okul içinde ve dışında güvenli bölgeler oluşturması, (iii) okul içi personelin ve öğretmenlerin okul ortamındaki tüm alanların sorumluluğunu alabilecek ve sahiplenecek bir okul iklimi oluşturması, okullarda öğretmenlere yönelik şiddetin azaltılması ve önlenmesi için önemli görülmektedir (Espelage vd., 2013).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), şiddeti önlemek adına bir takım önerilerde bulunmaktadır. Bu öneriler, öğretmenlere yönelik fiziksel ve fiziksel olmayan şiddeti engellemek adına hazırlanması önemli olan psikososyal destek programlarıyla ortak hedefler barındırmaktadır. Örneğin, (i) şiddetin nedenleri, sonuçları, maliyetleri ve önlenmesi için önceliklerin tanımlanması ve araştırmaların desteklenmesi gerekmektedir, (ii) şiddetin önlenmesi konusunda işbirliğini ve bilgi alışverişini artırmak önemlidir, (iii) şiddet riski altındaki çocukları, aileleri ve eğitimcileri korumak ve öğretmenler üzerindeki stresi azaltmak için sosyal destek, şiddet önleme programları oluşturularak, şiddet mağdurlarının şiddeti tanıması ve şiddete yönelik tepkilerinin güçlenmesinin sağlanması tavsiye edilmektedir (Krug vd., 2002: s.250). Öğretmenlerin kendileri, sınıf uygulamaları yoluyla okuldaki şiddeti azaltmada çok önemli bir rol oynayabilmektedir. Öğretmenler, sınıflarında saldırganlık veya şiddet olasılığını azaltmak için kasıtlı olarak kanıta dayalı uygulamalarda bulunmalıdır. Örneğin, sınıf ve okul kurallarının açıkça belirtilmesi ve olumlu davranışlar için öğretmenin kendisinin model olması ve olumlu davranış gerçekleştirildiğinde tutarlı şekilde ödül verilmesi, öğrencilerdeki şiddet davranış eğilimini iyileştirebilecek stratejiler arasında sayılabilir (Lane vd., 2010).

Öğretmenlere yönelik fiziksel şiddet, Türk Ceza Kanunu 86., 87. ve 88. maddelerde, cinsel saldırı ve taciz cezaları madde 58'de ve tehdit ve hakaret benzeri suçlar da madde 125'te tanımlanmaktadır. Fiziksel şiddet sonrası yaralanma ve zarar görme sonucu, para cezasından, dört aydan bir yıla kadar hapis cezası verilebilmektedir (TCK, m. 88). Cinsel içerikli suçlar için beş yıldan on yıla kadar hapis (TCK, m. 58) söz konusu olabilmektedir. Öğretmenlere en çok yapılan şiddet ve mobbing türlerinden olan "hakaret" türü onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek davranışlarla saldıran kişi üç aydan iki yıla kadar hapis ya da adlî para cezası ile cezalandırılmaktadır (TCK, m.125). Dolayısıyla kanunlar noktasında alınacak tedbirlerin yanı sıra Milli Eğitim Bakanlığının "Alo şiddet hattı" benzeri bir destek sağlamasıyla, okullardaki şiddete hızlı çözümler üretilebilme önerisi sunulabilir (Erdemli, 2018). Bu noktalardan hareketle, okul yöneticilerine ve öğretmenlere şiddet hakkında konferanslar ve paneller düzenlenerek bu konuda farkındalık oluşturulmaya çalışılmalı, öfke kontrolü ve öz-denetim gibi becerilerin kazandırılmasına yönelik çalışmalar yapılmasına öncelik verilmelidir. Bununla birlikte şiddet olayları örgüt içerisinde gerçekleştiği için, okullarda örgüt iletişiminin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi adına birimler oluşturulmalı ve şiddet önleyici yaklaşım tarzlarının okul kurumu içerisinde yerleşmesine yönelik çaba harcanmalıdır (Çelebi ve Taşçı Kaya, 2014).

Sonuç

Şiddet toplumsal ve küresel bir sorundur. Ülkemiz genelinde ve dünya çapında yapılan araştırmalar çeşitli meslek gruplarında ve iş örgütlerinde şiddetin hatırı sayılır bir oranda varlığı olduğuna işaret etmektedir. Yapılan çalışmalar okullarda meydana gelebilecek şiddet olaylarının sebeplerini inceleyerek ve önleyici bir takım öneriler sunmaktadır. Literatürde daha çok okullarda yaşanan şiddetin konusu öğrencilere yönelik şiddet olsa da, öğretmenlere yönelik şiddet hakkında yapılan görece az çalışma, bize öğretmenlerin maruz kaldığı şiddetin önemli boyutları olabileceğine işaret etmektedir. Bu çalışmada, şiddetin tanımı yapılmış, türlerine değinilmiş, risk faktörleri ele alınarak şiddeti önlemek adına koruyucu ve önleyici çalışmalar ışığında bir takım öneriler sunulmuştur. Bu bilgiler bağlamında yapılacak ileri düzey araştırmalar neticesinde, öğretmene yönelik şiddetin risk faktörleri, öğretmene şiddet uygulayan kişilerin sosyal ve karakteristik özellikleri, şiddete maruz kalan öğretmenlerin mesleki, sosyal ve aile hayatına yansımalarının belirlenmesi ve daha derinlemesine araştırılması ve böylelikle koruyucu faktörlerin daha açık bir şekilde ortaya konulmasına katkı sunmak amaçlanmıştır.

Kaynakça

- Altınok, V. (2014). Eğitim kurumlarında yöneticilerin psikolojik şiddet anlayışı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32, 213-224.
- Astor, R.A., Meyer, H.A., Benbenishty, R., Marachi, R., & Rosemond, M. (2005). School safety interventions: Best practices and programs. *Children & Schools*, 24(1), 17-32.
- Atmaca, T., & Öntaş, T. (2014). Velilerin öğretmenlere uyguladığı şiddete yönelik nitel bir araştırma. *Anatolian Journal of Educational Leadership and Instruction*, 2(1), 47-62.
- Bronfenbrenner, U. (1979). Contexts of child rearing: Problems and prospects. *American Psychologist*, 34, 844-850.
- Bulut, S. (2006). Okullarda görülen şiddetin arşiv araştırması yöntemiyle incelenmesi. *XV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi*, Muğla.
- Cemaloğlu, N. (2007). The exposure of primary school teachers to bullying: An analysis of various variables. *Social Behaviour and Personality*, 35(6), 789-802.
- Chappell, D. ve Di Martino, V. (2006). *Violence at work*. Geneva: International Labour Organisation.
- Chen, L.H. (1999). Guo zhong xiao yuan bao xing jiao shi bei hai zhi yan jiu [Teacher victimization in Taiwanese junior high schools]. Proceedings of Taiwanese Symposium on Social Problems, *Taiwan National Science Council*, 1, 493-526.
- Çelebi, N., & Taşçı Kaya, G. (2014). Öğretmenlerin maruz kaldığı mobbing (Yıldırma): Nitel bir araştırma. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 5(9), 43-66.
- Davenport, N., Distler, R., & Elliot, G. (2003). *Mobbing: işyerinde duygusal taciz*. ÖnerToy, O. (Çev.), İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Demir, S. (1997). *Aile içi şiddetin çocuk açısından değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Di Martino, V., Hoel, H., ve Cooper, C.C. (2003), *Preventing violence and harassment in the workplace*. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Eurofound. Dublin.
- Dinkes, R., Cataldi, E.F., Kena, G., & Baum, K. (2006). *Indicators of school crime and safety: 2006* (NCES 2007-003/NCJ 214262). U.S. Departments of Education and Justice. Washington, DC: U.S. Government Printing Office.
- Dinkes, R., Kemp, J., & Baum, K. (2009). *Indicators of school crime and safety: 2008* (NCES 2009-022 NCJ 226343). Washington, DC: National Center for Education Statistics. Retrieved from <http://nces.ed.gov/pubs2009/2009022.pdf>.
- Dzuka, J., Dalbert, C. (2007). Student violence against teachers. *European Psychologist*, 12(4), 253-260.
- Eğitim-Sen, (2020). *Eğitim ve bilim alanında kadına yönelik şiddet araştırması sonuçları*, (15.05.2022 tarihinde erişilmiştir). egitimsen.org.tr/egitim-ve-bilim-alaninda-kadina-yonelik-siddet-arastirmasi-sonuclari.

- Erdemli, Ö. (2018). *Öğretmene yönelik şiddet medyaya yansıyan olayların incelenmesi*. Prof. Dr. Emine Akyüz'e Armağan Akademisyenlikte 50 Yıl (Eds. Karaman Kepenekçi, Y., Taşkın, P.) Ankara: Pegem Akademi.
- Espelage, D., Anderman, E.M., Brown, V.E., Jones, A., Lane, K.L., McMahan, S.D., ... & Reynolds, C.R. (2013). Understanding and preventing violence directed against teachers: Recommendations for a national research, practice, and policy agenda. *American Psychologist*, 68(2), 75-87.
- Feda, D.M., Gerberich, S.G., Ryan, A.D., Nachreiner, N.M., & McGovern, P.M. (2020). Assault deterrents and educators' risk of physical assault: A case-control study. *The Journal of School Nursing*, 1059840520976396.
- Finne, L.B., Knardahl, S., & Lau, B. (2011). Workplace bullying and mental distress- A prospective study of Norwegian employees. *Scandinavian Journal of Work, Environment & Health*, 37, 276-287.
- Foege, W. H., Rosenberg, M. L., & Mercy, J. A. (1995). Public health and violence prevention. *Current Issues in Public Health*, 1, 2-9.
- Fox, S., & Stallworth, L.E. (2010). The battered apple: An application of stressor-emotion-control/support theory to teachers' experience of violence and bullying. *Human Relations*, 63, 927-954.
- Gerberich, S.G., Nachreiner, N.M., Ryan, A.D., Church, T.R., McGovern, P.M., Geisser, M.S., ... & Pinder, E.D. (2011). Violence against educators: A population-based study. *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, 53(3), 294-302.
- Gill, M., Fisher, B.S., & Bowie, V. (2013). *Violence at work*. Willan.
- Gorman-Smith, D. (2012). Violence prevention and students with disabilities: Perspectives from the field of youth violence prevention. *Behavioral Disorders*, 37(3), 210-214.
- Goldstein, A.P & Conoley, J.C.(Eds.). (1997). *School violence intervention: A practical handbook*. The Guilford Press: New York, NY.
- Grossman, D.C., Neckerman, H.J., Koepsell, T.D., Liu, P.Y., Asher, K.N., Beland, K., ... & Rivara, F.P. (1997). Effectiveness of a violence prevention curriculum among children in elementary school: A randomized controlled trial. *Jama*, 277(20), 1605-1611.
- Karakuş, M. ve Çankaya, İ. H. (2012). Öğretmenlerin maruz kaldıkları psikolojik şiddete ilişkin bir modelin sınanması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42, 225-237.
- Krug, E.G., Mercy, J.A., Dahlberg, L.L., & Zwi, A.B. (2002). *The world report on violence and health*. 360(9339), 1083-1088. Geneva. World Health Organization. Erişim Tarihi: 30.04.2022 apps.who.int/iris/bitstream/10665/42495/1/9241545615_eng.pdf.
- Lamya, A.E. (2016). Violence against teachers in Morocco: Elementary and secondary schools. *A Research Project*. Moulay Ismail University.
- Lane, K.L., Oakes, W.P., & Menzies, H.M. (2010). Systematic screenings to prevent the development of learning and behavior problems: Considerations for

- practitioners, researchers, and policymakers. *Journal of Disabilities Policy Studies*, 21, 160-172.
- Lane, K.L., Menzies, H.M., Oakes, W.P., & Kalberg, J.R. (2012). *Systematic screenings of behavior to support instruction: From preschool to high school*. New York, NY: Guilford.
- Linsley, P. (2006). *Violence and aggression in the workplace*. Oxford: Radcliffe Publishing.
- MEB. (2006). *Eğitim ortamlarında şiddetin önlenmesi ve azaltılması strateji ve eylem planı (2006-2011+)*, MEB Yayınları. Ankara.
- McMahon, S.D., Martinez, A., Espelage, D., Reddy, L.A., Rose, C., Lane, K.,... Brown, V. (2012). *Violence directed against teachers: Results from a national survey*. Manuscript submitted for publication.
- McMahon, S. D., Martinez, A., Espelage, D., Rose, C., Reddy, L. A., Lane, K., Anderman, E., Reynolds, C., Jones, R., & Brown, V. (2014). Violence directed against teachers: Results from a national survey. *Psychology in the Schools*, 51(7), 753-766.
- Moon, B., & McCluskey, J. (2016). School-based victimization of teachers in Korea: Focusing on individual and school characteristics. *Journal of Interpersonal Violence*, 31, 1340-1361.
- Nesello, F., Sant'Anna, F.L., Santos, H.G., Andrade, S.M., Mesas, A.E., & González, A.D. (2014). Characteristics of school violence in Brazil: A systematic review of quantitative studies. *Revista Brasileira de Saúde Materno Infantil*, 14, 119-136.
- Nielsen, M.B., & Einarsen, S. (2012). Outcomes of exposure to workplace bullying: A meta-analytic review. *Work & Stress*, 26, 309-332.
- OSHA (2002). *Work place violence*. An OSHA fact sheet. 07.08.2021 tarihinde www.osha.gov adresinden alınmıştır.
- Ozdemir, S. M. (2012). An investigation of violence against teachers in Turkey. *Journal of Instructional Psychology*, 39(1), 51-62.
- Pai, H.C., & Lee, S. (2011). Risk factors for workplace violence in clinical registered nurses in Taiwan. *Journal of Clinical Nursing*, 20(9-10), 1405-1412.
- Rogers K.A. & Chappell D. (2003). *Preventing and responding to violence at work*. Geneva: International Labour Office, (p.1-118).
- Rosenberg, M.L., Mercy, J.A., & Annet, J.L. (1998). The problem of violence in the United States and globally. *Public Health and Preventive Medicine*, 14, 1223-1226.
- Steffgen, G. ve Ewen, N. (2007). Teachers as victims of school violence: The influence of strain and school culture. *International Journal on Violence and Schools*, 3, 81-93.
- Tiesman, H., Konda, S., Hendricks, S., Mercer, D., & Amandus, H. (2013). Workplace violence among Pennsylvania education workers: Differences among occupations. *Journal of Safety Research*, 44, 65-71.

- Türkü, A.S. (2011). Social supports preferred by the teachers when facing school violence. *Children and Youth Services Review*, 33(5), 644-650.
- U.S. Department of Health and Human Services & National Institute for Occupational Safety and Health (1996). Violence in the workplace: Risk factors and prevention strategies. (Current Intelligence Bulletin 57). *DHHS NIOSH Publication*, No. 96-100, Washington, D.C.: Governmental Printing Office.
- Uysal M. (2003). Eğitimde Demokratikleşme. *Eğitim Yönetimi ve Üniversitelerde Demokratik Yapılanma*, Sempozyum.
- Uysal, H.T., & Yavuz, K. (2013). The unseen face of mobbing in organizations: reverse mobbing. *Turkish Studies: International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(8), 2167-2183.
- Ünsal, A. (1996). *Genişletilmiş bir şiddet tipolojisi*. *Cogito*, 6-7, 29-36.
- Wei, C., Gerberich, S.G., Alexander, B.H., Ryan, A.D., Nachreiner, N.M., & Mongin, S.J. (2013). Work-related violence against educators in Minnesota: Rates and risks based on hours exposed. *Journal of Safety Research*, 44, 73-85.
- Wilson, C.M., Douglas, K.S., & Lyon, D.R. (2011). Violence against teachers: Prevalence and consequences. *Journal of Interpersonal Violence*, 26(12), 2353-2371.
- Yaman, E. (2007). *Üniversitelerde bir eğitim yönetimi sorunu olarak öğretim elemanlarının maruz kaldığı informal cezalar: Nitel bir araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yaman, E., Vidinlioğlu, Ö., & Çitemel, N. (2010). İşyerinde psikoşiddet, motivasyon ve huzur: Öğretmenler çok şey mi bekliyor? Psikoşiddet mağduru öğretmenler üzerine. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 1136-1151.
- Yardımcıoğlu, D. (2018). Türk iş hukukunda işyerinde şiddet ve uygulanacak hukuki yaptırımlar. *International Journal of Social and Humanities Sciences*, 2(2), 144-160.
- Yeşildal, N. (2005). Sağlık hizmetlerinde iş kazaları ve şiddetin değerlendirilmesi. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 4(5), 280-302.
- Yıldız, A.N., Kaya M., Bilir, N., (2011). *İşyerinde şiddet*. Ankara: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu Yayını.
- Zapf, D., Einarsen, S. (2003), *Individual antecedents of bullying: Victim and perpetrator in the workplace*. International Perspectives in Research and Practice, (Eds.) S. Einarsen, H. Hoel, D. Zapf, and C.L. Cooper. London / New York: Taylor and Francis, pp.165-184.